

„Impériumváltás” elleni tiltakozások a Felvidéken 1918 végén (II. rész) ^[1]

„Szepes vármegye tótságának a nevében tiltakozunk az ellen, hogy bennünket a turócszentmártoni cseh szlovák [1] irányú rada impériuma alá helyezzenek, és így közvetve a cseheknek eladjanak” – írta „Jászi miniszter úrnak” címzett táviratában a csehszlovák orientációt ellenző Szepes vármegyei „Tót Nemzeti Tanács” 1918. december elején, értesülve a magyar kormány és szlovák politikusok tárgyalásairól és az etnikai határkijelöléssel kapcsolatos tervekről. A dokumentumok szerint az impériumváltást nemcsak a Felvidék magyar és német lakossága utasította el, hanem a szlovákok jelentős része is.

Fegyveres honvédelem vagy tárgyalások?

Mivel az 1918. november 4-én megkötött padovai fegyverszüneti egyezmény az Osztrák–Magyar Monarchiára vonatkozott, s Magyarországra nézve nem tartalmazott területi előírást, ugyanakkor a magyar kormány arról értesült, hogy a szerb csapatok átlépték a Szávát, így *Károlyi Mihály* miniszterelnök fegyverszüneti tárgyalásokat kezdeményezett *Franchet d'Espèrey*[1] tábornokkal, a balkáni antanthadsereg főparancsnokával. A francia tábornok *Clemenceau*[2] francia miniszterelnöktől kapott felhatalmazást arra, hogy a magyar kormánnyal mint „helyi szervvel” tárgyalhat a padovai fegyverszünet katonai alkalmazásáról.[3] Azaz a francia kormány értelmezésében nem új fegyverszüneti egyezmény kötött, és még kevésbé volt szó a magyar kormány elismeréséről. Fegyverszüneti megállapodást ugyanis a győztesek csak a háborúban részt vett Monarchiával akartak kötni, hogy a világháborúért felelőssé tett utódállamaival, Ausztriával és Magyarországgal szemben érvényesíteni tudják területi és jövátételi követeléseiket.[4]

A Belgrádban aláírt katonai konvenció kijelölte a déli demarkációs vonalat, és megszabta, hogy a magyar haderő legfeljebb hat gyalogos és két lovas hadosztályból állhat. Ez jelentős korlátozás volt, azonban ennél nagyobb problémát jelentett, hogy a magyar kormány a frontról hazatérő katonákat „szélnék eresztette”, és november derekán egyetlen jól megszervezett, ütöképes hadosztállyal sem rendelkezett.[5] A súlyos feltételek ellenére a magyar kormány azért döntött a konvenció aláírása mellett, mert egyrészt nemzetközi elismerést várta tőle, másrészt abban is reménykedett, hogy francia csapatok szállják majd meg ideiglenesen az országot, illetve annak fővárosát és fontosabb stratégiai pontjait, ami egyfajta védelmet jelenthetett volna a szerb, román és csehszlovák területfoglalási törekvésekkel szemben.[6] Károlyi emellett abban is bízott, hogy az antant a békétárgyalásokig garantálja az ország határait. Ezek az elképzelések azonban nem váltak valóra, mint ahogy légvárak bizonyult Károlyi pacifizmusra épülő stratégiája is, miközben rosszul mérte fel a győztes antanthatalmak béketerveit. Károlyi nem számolt sem a Monarchiából kivált ország politikai súlyának csökkenésével, sem azzal, hogy a szomszédok milyen mértékben kihasználják a békekötésig tartó átmeneti helyzetet saját érdekeik érvényesítésére. Az ország egyes részeinek megszállására hivatkozva hónapokig halogatta a parlamenti választásokat, ami pedig stabilizáló tényezőt jelenthetett volna.

A magyar közvélemény és a sajtó túlnyomó része kezdettől fogva határozottan bírálta a kormányt naiv pacifizmusra és a határvédelem terén mutatott „erélytelen” magatartása miatt, s figyelmeztette ennek veszélyeire. „*Esengve kérjük a kormányt, védje meg az ország ezeréves határait, mentse meg Magyarország területi integritását*” – írta például 1918. november 9-i számában az *Új Nemzedék*. Azt követően, hogy a kormány döntött a belgrádi egyezmény aláírásáról, s *Bartha Albert*[7] lett a hadügyminiszter, Károlyi és Bartha kiáltvánnyal fordult november 11-én az ország lakosságához, melyben azt ígérték, hogy a magyar kormány megvédi az ország határait és fegyveresen is szembe fog szállni a jogtalan betolakodókkal. A kiáltványt úgy fogalmazták meg, hogy az csak a Felvidékre betört cseh csapatokra vonatkozzon, amelyek „*ellepték Magyarországot és nyugati határait, és már Pozsony városát fenyegetik*”.[8] Mivel a Belgrádban kijelölt demarkációs vonal lehetővé tette a szövetséges erők bevonulását a kiűrt területekre, az egyezményt aláíró magyar kormány azon az állásponton volt, hogy a megszállási jogból adódóan nemcsak a szerb hadsereg, de a magát november 10-én újra hadviselővé nyilvánító és az antant által szövetségesnek elismert Románia csapatainak bevonulását sem akadályozhatja meg, ezért az északi területek védelmét rendelte el. A kiáltvány tudatta, hogy a Felvidékre betört csapatok a csehszlovák állam nevében lépnek fel, miközben ezzel az állammal Magyarország nincs hadiállapotban, sőt jószomszédi viszonyra törekszik vele, mint ahogy a „*tót nemzettel is a wilsoni elvek alapján akarja a maga viszonyát szabályozni*”. Végül hangsúlyozta azt is, hogy a végleges döntést a magyar kormány a területi kérdésekben a békekonferenciától várja, „*bizva ügyének igazságosságában*”.[9]

A kiáltvány közzétételét követően a Károlyi-kormány végre küldött néhány kisebb katonai egységet a cseh csapatok visszaszorítására. Mindez meglepte a cseheket, akik addig nem ütköztek ellenállásba, és csekély létszámú csapatokkal tudtak számos települést elfoglalni, miután a magyar kormány korábbi utasítása az volt, hogy a magyar katonaság, karhatalom és a polgári hatóságok ne tanúsítsanak ellenállást. Például Nagyszombatot, a 15 ezer lakosú várost november 7-én egy 200 fős csendőr különítmény és egy 60 fős katonai egységből álló cseh csapat foglalta el és tartotta napokig megszállás alatt, miközben a városban állomásozó 400 fős magyar alakulat az akkori utasításnak megfelelően nem tanúsított ellenállást.

Nagyszombat ^[2]

Nagyszombat lakossága, melynek több mint felét szlovákok tették ki (nyolcezer fő) november 12-én és 13-án is heves tüntetéssel tiltakozott a cseh megszállás ellen, és a városházára kitűzött cseh zászlót is eltávolították. A november 13-án este odairányított magyar páncélvonat 200–250 fős katonasággal befutott a város állomására, ahol lefegyverezték a cseh őrséget (egy tisztet és 38 csendőrt), majd felszólították a megszállók parancsnokát, hogy egységeivel azonnal hagyja el a város, sőt az országot is. A következő napokban pár száz fős magyar alakulatok és a helyi polgárőrségek több településről is kiűzték a cseh csapatokat, s november 15-én visszafoglalták Turócszentmártont és Ruttkát, november 16-án Zsolnát és Csacát.[10] A cseh csapatok nagy része visszahúzódtott morva területre, csak néhány határszéli településen maradtak egységeik.

A magyar katonai akció hírére *Karel Kramář*:[11] a november 14-én megalakult csehszlovák kormány miniszterelnöke még aznap táviratban tiltakozott a magyar kormánynál, arra hivatkozva, hogy teljesen törvényes a csehek bevonulása „Szlóvákiába”, mivel köztársaságukat az antant szövetségesének ismerte el, sőt a prágai kormány külügyminisztere, *Edvard Beneš* tagja a szövetségesek haditanácsának. Hivatkozott továbbá a Szlovák Nemzeti Tanács turócszentmártoni deklarációjára és a szlovák nép önrendelkezési jogára, valamint arra, hogy csapataik felkérésre, rendteremtési céllal vonultak be a Felvidékre, ahol a magyar karhatalom és közigazgatás nem működött, ezért a cseh csapatok vállalták a rend fenntartását.[12] Másnap, november 15-én megalakult az ideiglenes csehszlovák nemzetgyűlés Prágában. A testület 256 képviselőjéből mindössze 40 fővel alakult meg a szlovák klub, de még ennek is voltak nem szlovák, hanem cseh tagjai.[13] A létszámok jól mutatják a szlovákok csekély súlyát a kialakuló új államalakulatban. Kramář november 15-én és 16-án Benešhez írt leveleiben azt kérte tőle, hogy lehetőleg mielőbb lépjen közbe a franciáknál a „Szlóvákiára” vonatkozó cseh területi igények támogatása érdekében. Sírgette továbbá, hogy az olaszországi cseh légiókat mielőbb engedjék haza. Megírta azt is, hogy „Szlóvákiában” vesztek a tekintélyükből, mivel a magyarok kiszorították a csehszlovák egységeket, s a jelenlegi helyzetben nincs elég katonai erejük ennek megakadályozására. Közölte, hogy a legfontosabb feladatnak „Szlóvakia” megszállását tartja, beleértve a kassai vasútvonalat.[14]

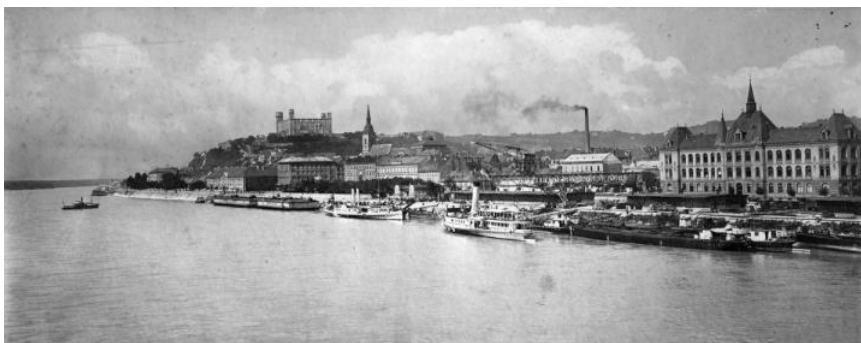
A két cseh politikus közti egyeztetésről mit sem tudva, Károlyi november 17-én „hüvösen udvarias” táviratban válaszolt Kramárnak, tiltakozva a fegyveres cseh csapatok behatolása ellen, akik semmiféle engedéllyel sem rendelkeztek, s megsértették a nemzetközi jogot. Véleménye szerint az érintett felvidéki területeken működik a magyar közigazgatás és a csendőrség, egyes helyeken éppen a cseh csapatok kényszerítették posztjuk elhagyására a magyar szerveket. Kifejezésre juttatta kormánya azon álláspontját, hogy a felvidéki területek a magyar állam szuverenitása alá tartoznak. Amennyiben ezt a Szlovák Nemzeti Tanács elismeri, a szlovák többségű területeken gyakorolhatja a közigazgatást, amiről máris megkezdtek a tárgyalásokat.[15] Kramář november 19-én jegyzékben válaszolt, részben megismételve korábbi érveit, ám azt is hozzátette, hogy az antanthatalmak nemcsak a csehszlovák kormányt ismerték el, hanem azt is, hogy a szlovákok által lakott terület „*a cseh-szlovák állam egyik része és nem tartozik a magyar államhoz*”.[16]

A magyar és a csehszlovák miniszterelnök levélváltásával egy időben, mint arra Károlyi levelében utalt, kormánya valóban tárgyalásokat kezdeményezett a Szlovák Nemzeti Tanács vezetőivel székelyhídk, Turócszentmárton visszafoglalását követően. A magyar javaslat lényege az volt, hogy a cseh csapatok vonuljanak ki végleg a Felvidékről, és távozásukat követően a magyar kormány a rendfenntartó hatalmat átadja a Felvidék többségében szlovákok lakta részein a Szlovák Nemzeti Tanácsnak, illetve az annak alárendelt

nemzetőrsegnek, a Szlovák Nemzeti Gárdának, míg a Felvidék többi része a magyar kormány, illetve a magyar nemzetőrsegek felügyelete alatt marad. A Szlovák Nemzeti Gárda használhatná a szlovák nemzeti színeket, szlovák tisztek vezetnék és szlovák lenne a vezényleti nyelve, de a magyar kormány szerelné fel és fizetné.[17] A Szlovák Nemzeti Tanács november 16–17-i ülésén megvitatta a kérdést. Végül több szlovák vezető, köztük *Milan Hodža* is a magyar kormánnyal való tárgyalások mellett foglaltak állást.[18] A magyar kormány javaslata ezt követően megjelent a *Národný noviny*, a Szlovák Nemzeti Párt lapjának november 21-i számában, amelynek vezércikke szerint „*A javaslatot alaposan meg kell fontolni*”. Magyarzatképpen a lap hozzáfűzte: „*Tény, hogy nekünk sürgősen szükségünk van egy gárdára, amely a Nemzeti Tanács alárendeltségében állna és valamennyi szlovák területet megszállná. Egyelőre csakis ez garantálná, hogy Szlovákiában a magunk urai vagyunk, de nemcsak szóval, hanem tényleges hatalommal is.*” Azonban azt is hangsúlyozta a vezércikk, hogy kizárólag szlovák nemzeti gárdák felállítását tartja elképzelhetőnek a Felvidék egész területén, beleértve a vegyes lakosságú és a magyarok lakta vidékeket is. Hallani sem akart a szlovák pártlap külön magyar nemzetőrsegről: „*Szlovákia egy összefüggő terület Pozsonytól Ungvárig, a magyar gárdáknak itt nincs keresnivalójuk [...]*”.[19] Meglehetősen távol álltak tehát egymástól az álláspontok nemcsak a Szlovák Nemzeti Tanács és a szlovák gárdák felügyelete alá kerülő területek nagyságát illetően, hanem a területek feletti – kizárólagos vagy megosztott – befolyás tekintetében is.

Felvidéki tiltakozások és ellenakciók november végén és december elején

Pozsonyban 1918. november folyamán egyre inkább tudatosult a csehszlovák megszállás veszélye a város polgárai előtt. A tágabb értelemben vett Felvidék legnagyobb városában, melynek népessége meghaladta a 78 ezer főt, a lakosság túlnyomó többségét a németek (33 ezer fő) és magyarok (32 ezer fő) tették ki. A november eleji betörés alkalmával már megközelítették kisebb létszámú cseh csapatok a várost, és a lakosság többször kapott híreket a sajtó útján arról, hogy a prágai kormány által igényelt területbe Pozsony is beletartozik. Ugyanakkor egyáltalán nem lehettek biztosak abban, hogy a gyenge fegyveres erőkkel rendelkező Károlyi-kormánytól hatékony segítséget fognak kapni városuk védelméhez. Ezért Pozsony vezetői és közéleti szereplői a helyi közvélemény demonstratív megszólítására törekedtek.[20] A november 23-ra összehívott nagygyűlést követően határozatban fejezték ki tiltakozásukat a város tervezett elcsatolása ellen, amit 154 intézmény és testület írt alá, beleértve a tudományegyetemet, minden tanintézetet, a város szervezett munkásságát, az érdekképviseleteket, valamint a társadalmi szervezeteket – nyelvkülönbőség nélkül.

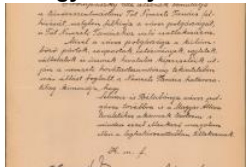

Pozsony [3]

A pozsonyi határozat kimondta: „*Pozsony városa alapítása óta megszakítás nélkül Magyarország szerves része. Hosszú időközön át az ország fővárosa volt. A magyar nemzet történelmében mindenkor fontos szerepre jutott. Pozsony város kultúrájának minden szálával mindenkor Magyarországhoz tartozott és tartozik, mint a magyar tudományos, irodalmi és művészeti fejlődés egyik központja. [...] A jelen tiltakozás a belefoglalt szigorúan tárgyilagos adatok alapján Pozsony város lakosságának határozott, önkéntes megnyilatkozása.*”[21] Az indoklásukban szereplő adatok közt az 1910. évi népszámlálás városra vonatkozó anyanyelvi statisztikáját is idézték, ami szerint a város lakosságának mindössze 14,9%-a volt szlovák anyanyelvű.

A pozsonyi tiltakozó határozat előtt egy nappal a vegyes etnikumú, zömmel magyarok és szlovákok lakta Selmec- és Bélabánya Nemzeti Tanácsa is megfogalmazta tiltakozását az elcsatolás ellen, kiemelve, hogy a város polgársága a különböző pártok, csoportok, intézmények, egyesületek, vállalatok, üzemek hivatalos képviselőinek útján „*a nemzeti hovatartozandóság tekintetében már állást foglalt*”. Válaszolva a turócszentmártoni Tót Nemzeti Tanács felhívására, a város Nemzeti Tanácsa november 22-i ülésén határozatban kimondta, hogy „*Selmec- és Bélabánya város polgárai továbbra is a Magyar Állam területéhez akarnak tartozni, s minden ezzel ellenkező mozgalom ellen a leghatározottabban tiltakoznak.*”

1. Jegyzőkönyvi kivonat Selmec- és Bélabánya Nemzeti Tanácsa 1918. november 22-i üléséről

[4]

[Tovább a galéria oldalára](#) [5]

1918. november 22.

Jelzet: MNL OL K 40–VII–1082. – Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Polgári kori kormányhatósági levéltárak, Miniszterelnökségi Levéltár, Miniszterelnökség, Magyarországon élő nemzetek önrendelkezési joga előkészítésével megbízott tárca nélküli miniszter – Eredeti, kézzel írt, aláírással.

A pozsonyi és selmecbányai határozatokkal egy időben a Felvidék keleti feléből is érkeztek tiltakozó nyilatkozatokról és ellenakciókról szóló táviratok a magyar kormányhoz és a nemzetiségi ügyek Jászi-féle hivatalához. November 21-én a Kassától északkeletre fekvő, Zemplén megyei Varannó község nemzeti tanácsa táviratban fordult a miniszterelnökséghez, amelyben kifejezte a helyi lakosság aggodását a Magyarország területi integritását megkérdőjelező törekvések miatt, valamint a nemzetiségek „*hazaftaltlan hűtlenségén és hálátlan magatartásán megbotránkozva*”. Az alig kétezer fős lakosságot számláló Varannó egyike volt azon felvidéki településeknek, ahol a századvég és a századelő asszimilációs folyamatai következtében fordult meg a szlovák–magyar arány: 1880-ban a helyi népességnek még csak egynegyede, az 1910-es népszámláláskor viszont már 2/3-a magyar anyanyelvűnek vallotta magát, miközben a szlovák ajkúak aránya 54%-ról 27%-ra csökkent. A község nemzeti tanácsa táviratában ezt írta a helyi lakosság állásfoglalásával kapcsolatban: „*a harcitérről hazaérkezett vitéz katonáink, s itthon lévő polgáraink egyöntetű megnyilatkozása alapján Varannó lakosságának összessége nevében kijelentjük, hogy magyar hazánkhoz minden körülmények között örökre hűek leszünk, és tiltakozunk mindennemű idegen cseh, csehszlovák, avagy más nemzetiségek betolakodási és foglalási szándékai ellen.*”

2. Varannó község tiltakozó távirata

[6]

Tovább a galéria oldalára [8]

1918. november 21.

Jelzet: MNL OL K 40–XVII–300. – Eredeti, gépelt.

1918 novemberében a Felvidék keleti feléből, főleg Eperjesről és Sáros vármegyéből, valamint a Szepességből és Zemplénből olyan állásfoglalások, hírek érkeztek a magyar kormányhoz, illetve Jászihoz, amelyekben Magyarország iránti lojalitását fejezte ki a helyi lakosság, beleértve a szlovákokat is. Különösen aktív volt a szervezésben és a Budapestnek szóló híradásokban a november 2-án Eperjesen megalakított Keleti Tót Tanács (*Východoslovenská rada*)[22] vezetője, *Dvortsák Győző*,[23] szlovák nevén *Viktor Dvorčák*, aki a Turócszentmártonban működő Szlovák Nemzeti Tanáccsal (*Slovenská národná strana Narodná Slovenska Rada*) szemben ellensúlyt képező politikai mozgalmat indított. Dvortsák az *eperjesi ispáni levéltár levéltárosa* és a *keleti szlovák lap*, a *Naša Zástava* szerkesztője volt, s az *első világháború előtt országgyűlési képviselőként is ténykedett*. A magyar orientáció elkötelezett híveként szervezte a „keleti tótok” mozgalmát, amiben több, hasonló nézeteket valló helyi értelmiségi is támogatta, így különösen *Bulissa Károly* (Karol Bulišša) ügyvéd, illetve *Liptay Lajos* (Ludovít Liptay) evangélikus esperes, aki az eperjesi evangélikus teológián a szlovák nyelv tanára volt, és a keleti szlovák nyelvújítás, a szlovák önállóságát hirdette.[24]

Dvortsák Győző

Dvortsák a Jászinak címzett november 14-i beadványában kérte, hogy a magyar kormány ismerje el a Keleti Tót Tanácsot a keleti szlovákság érdekvédelmi szervének. A szervezet elnökeként azzal indokolta kérését, hogy „*Abaujtorna, Bereg, Gömör-Kishont, Sáros, Szepes, Ung és Zemplén vármegyék tótsága*” nem ért egyet a turócszentmártoni Szlovák Nemzeti Tanács cseh-szlovák orientációjával, és tiltakozik a Csehországhoz való csatlós ellen, ezért alakítottak saját szervezetet.[25] Az elismerésére vonatkozó kérésére azonban nem kapott választ.

Ezt követően, november 18-án Dvortsák telefonon kereste Jászit, s a lejegyzett telefonjelentés szerint beszámolt neki a közelgő „*tót nagygyűlésről*”, amire meg is hívta a minisztert, kérve személyes megjelenését. „*A keleti tótok november 24-én, vasárnap tót nagygyűlést tartanak, amelyen Nógrád, Gömör, Bars, Hont, Abauj, Sáros és Zemplén tóttjai nyilatkozni kívánnak a felvidéki lakosság magatartásáról.*” Dvortsák szerint a „*hangulat kedvező, a keleti tótok nem hívei a Csehországhoz való csatlakozásnak*”. Jászi és hivatala azonban nem sokat foglalkozott a meghívással, s a telefonjelentést a következő megjegyzéssel küldték irattárba: „*miniszter úrnak a jelentés tartalma előadtván, intézkedés megtételének mellőzését rendelte.*”

3. Dvortsák Győző eperjesi telefonjelentése és meghívása Jászi Oszkár részére

[9]

[10]

Tovább a galéria oldalára [11]

1918. november 18.

Jelzet: MNL OL K40–VII–229. – Eredeti, kézzel írt.

A november 24-i eperjesi szlovák gyűlésről Dvortsák még aznap táviratozott Jászinak, közölve, hogy egyhangú határozatot hoztak a Magyarországhoz való tartozás és a magyar nemzettel való további együttélés szándékáról: „*tiltakozunk, hogy az ország határait bárki megbontani merészelje, mert mi továbbra is hazánk összes nemzetével szeretetben és egyetértésben akarunk élni. [...] faji, nyelvi és vallási egyetértésben óhajunk a magyar nemzettel összeforrni.*” Megfogalmazták továbbá, hogy mindazokat a jogokat kérik, „*amiket az ország határain belül lakó bármely nemzet követelhet és kaphat*”.[26] A Keleti Tót Tanács a magyar államon belül követelte a kulturális autonómiát, valamint a „keleti szlovákok” nyelvi és nemzeti jogainak tiszteletben tartását. Határozataikat egy hét múlva, a Szepes vármegyei Iglnön tartott nagygyűlésükön megerősítették. Itt ismét tiltakoztak az ország határait megbontó törekvések ellen, s korábbi követeléseiket újjal egészítették ki. Egyrészt követelték a „keleti tót nép” majdani képviselőt a békekonferencián, másrészt külön minisztériumot igényeltek, s mindezt ismét táviratban hozták Jászi tudomására. Az irat sorsa ugyanaz lett, mint a megelőzőnek, egyszerűen ráírták: „*Tudomásul szolgál, intézkedést nem igényel.*” Jászi és hivatali tisztségviselői azért kezelték ilyen visszafogottan a „keleti tót” mozgalommal való kapcsolatot, mert a turócszentmártoni Szlovák Nemzeti Tanácsot, illetve annak vezetőit ismerték el a szlovákság politikai képviselőjeként, ezért tartózkodtak a „Keleti Tót Tanács” hivatalos elismerésétől.

4. Távirati jelentés az iglói nagygyűlés határozatairól

[12]

Tovább a galéria oldalára [13]

1918. december 1.

Jelzet: MNL OL K 40-VII-563. – Eredeti, kézzel írt.

„Tót impérium” vagy csehszlovák megszállás?

A Károlyi-kormány Jászi Oszkárt bízta meg a hazai nemzetiségekkel való megállapodások előkészítésével. A Jászi-féle apparátus a tervezetek kidolgozásakor az antant segítségére számító Károlyi pacifista stratégiájára épített, amely nem számolt aktív honvédelemmel. Károlyi úgy vélte, hogy az ország integritását az átmeneti katonai megszállás ellenére is fenn lehet tartani, ugyanis álláspontja szerint a magyar állam területét a nemzetközi jog szempontjából legitím módon csak a békekonferencia változtathatja meg. Károlyi nagyhatalmi garanciákat kívánt szerezni a magyar határok megőrzéséhez, ám ez a törekvése a külpolitikai helyzet félreértésén alapult. Jászi politikai koncepciója – a fentiekkel összhangban – a nemzetiségi vezetőkkel átmeneti, provizórikus megegyezések kialakítása volt, ami a békekonferencia döntéséig rendezte volna a helyzetet. Azt kívánta felmutatni a győztes nagyhatalmak előtt, hogy az új, demokratikus Magyarország széles körű autonómiát, s ezzel együtt elfogadható alternatívát tud nyújtani a nemzetiségei számára. Jászi és munkatársai többféle tervezetet dolgoztak ki, Magyarország kanton-rendszerű átalakításától (Keleti Svájc koncepciója), az etnikai határvonalvonalhoz igazodó ruszin, illetve szlovák területi autonómiáig. Úgy hitte, ezekkel a megoldásokkal lehetősége lesz az országnak méltányos békeszerződés megkötésére, vagy akár vitás területek hovatartozását eldöntő népszavazások elérésére. [27]

[14]

Jászi Oszkár kantonizálási terveze

Azonban Jászi aradi tárgyalásai november közepén nem vezettek eredményre a román vezetőkkel, mivel a magyar kormány ekkor már nem tudott annyit kínálni, amivel a másik fél megelégedett volna, ugyanis az antant által támogatott bukaresti kormány befolyása, katonai és politikai erőfölénye is az elszakadási törekvést, illetve a Nagy-Romániához való csatlakozást erősítette. Az aradi kudarc után, november 29–30-án került sor a legjelentősebb magyar–szlovák tárgyalásokra a budapesti Astoria Szállóban Jászi Oszkár miniszter és Milan Hodža, a csehszlovák kormány megbízottja között, akit Prága elsősorban időnyerési céllal küldött a magyar fővárosba.

Jászi a tárgyalások kezdetén előterjesztette a „Tót Impérium” tervezetét, amely széleskörű kulturális és közigazgatási autonómiát, valamint kormányzati kondomíniumot (közös szlovák–magyar fennhatóságot) helyezett kilátásba, ami a Prágából irányított, Csehszlovákiába tagolódo Szlovákia alternatívája lehetett volna. Az elképzelés szerint a turócszentmártoni székhelyű Szlovák Nemzeti Tanács igazgatása alá kerülne a szlovák többségű járasok. Ez 15 vármegye területét érintette volna, ebből öt vármegye teljes területét, ahol minden járás szlovák többségű volt (Turóc, Liptó, Trencsény, Arva és Zólyom), míg tíz további megyét csak részlegesen. A tervezet szerint a „Tót Impérium” területén belül a közigazgatás, az iskolaügy és az igazságszolgáltatás teljesen a Szlovák Nemzeti Tanács kezébe kerülne, míg az államháztartás és a pénzügyek közös szlovák–magyar irányítás alatt maradnának. [28]

[15]

A Jászi-féle minisztérium „Tót Impérium” térképe

Hodža kilencpontos ellentervezetében leszögezte, hogy a Szlovák Nemzeti Tanács a Csehszlovák Köztársaság alapján áll. A szlovák fennhatóságot nagyobb területre kívánta kiterjeszteni, mint a Jászi-féle elképzelés, s nem öt, hanem nyolc teljes vármegyével számolt. Az eltérés a korábbi szlovák autonómia-tervezetekben is szereplő Sáros és Szepes, továbbá Bars volt. Ezenkívül délebbre húzta meg a határt, és három, az etnikai határ közelében fekvő várost is igényelt: Pozsony, Kassát és Selmecbányát. Ezek közül az első két nagyobb város etnikailag egyáltalán nem volt indokolható a szlovák lakosság alacsony arányszáma miatt. Emellett Hodža bejelentette a teljes hatalomátvétel igényét, beleértve a magyar fegyveres erők kivonását, s csak bizonyos gazdasági közösség fenntartását ismerte el. A második napon bekapcsolódott a tárgyalássorozatba *Matúš Dula*, a Szlovák Nemzeti

Tanács elnöke és néhány társa, akiket Hodža hívott Budapestre. Hodža bizalmas megbeszélésen meggyőzte őket egy provizórikus magyar–szlovák megegyezés fontosságáról, elsősorban azzal indokolva ezt, hogy így a szlovákok lakta felvidéki területek békés úton, mielőbb a Szlovák Nemzeti Tanács irányítása alá kerülhetnek, aminek elérésére nincs is más eszközü. Célja az volt, hogy ügyesen taktikázva rávegye a magyar kormányt a polgári közigazgatás és a rendfenntartás átadására a Szlovák Nemzeti Tanácsnak. Ezt azért is tartotta fontosnak, mert bár Csehszlovákia antant által elismert hatalom volt, az új állam a Felvidéken még nyomokban sem létezett, és egyelőre a fegyveres ereje is elégtelennek bizonyult a tervek végrehajtására, továbbá a Szlovák Nemzeti Tanács befolyása csak az északnyugati régióban érvényesült.[29]

Épp csak megjelentek az első hírek a tárgyalások részleteiről, amikor a prágai kormány kinyilvánította, hogy ilyesfajta megállapodás kötése a magyar kormánnyal nincs felhatalmazása senkinek. Az üzenet egyértelműen Hodža és a szlovák tárgyalódelegáció számára szólt, és szerepet játszott benne, hogy időközben a Párizsban tartózkodó Beneš levelében felhívta Kramář figyelmét arra, ne bocsátkozzanak a magyar kormánnyal tárgyalásokba, mivel az antant Csehszlovákiát elismerte, a magyar kormányt viszont nem, velük nem is fognak tárgyalni, sőt hamarosan utasítani fogják a magyar kormányt csapatai kivonására „Szlovákia” területéről.[30] December 1-jén Prága fellépésére a tárgyalások félbeszakadtak.

A prágai kormány tartott attól, hogy a csehszlovák irányzatnak nincs kellő befolyása a szlovák nép körében, és a magyar kormány autonómia-javaslatát is hatással lehet a még ingatag politikai helyzetre. Miután a katonai megoldás november első felében kudarcba fulladt, egyértelműen Beneš párizsi kapcsolatait várták a megoldást. A külpolitikai helyzet kedvezett: Clemenceau kormánya francia befolyású Kelet-Közép-Európa kialakítására törekedett, és ebben szövetségeseire kívánt támaszkodni, többek között Csehszlovákiára. Mivel a többi antanthatalom ebben nem akadályozta a franciákat, Beneš párizsi lobbizása sikerrel járt. Ennek híre némileg késleltette, december elején ért el Budapestre. A magyar fővárosba küldött Ferdinand Vix[31] alezredes, a budapesti antant katonai misszió vezetője december 3-i levelében közölte Károlyival a Párizsból kapott utasításokat, mely szerint az antant-szövetséges csehszlovák államnak jogában áll elfoglalni a „szlovák területeket”, s felhívta a magyar kormányt, hogy „haladéktalanul vonja vissza csapatait”.[32] Az utasítás egy csapásra új helyzetet teremtett.

A magyar kormány, bár az utasítást a belgrádi katonai konvencióval és a nemzetközi joggal ellentétesnek tekintette, a követelések teljesítése mellett döntött. Károlyi – megérezve kormánya nemzetközi elszigeteltségét és eszköztelenségét – meghajolt az antant döntése előtt, s ezt kérte az ország lakosságától is. Másnap felhívást intézett a magyar néphez: „Magyarok! A Népköztársaság kormánya arra kér benneteket, hogy hajoljatok meg e kényszerűség előtt, ne nyújtsatok sem alkalmat, sem ürügyet arra, hogy összeütközésre vagy éppen vérontásra kerüljön sor. Ne feledjétek, hogy minden ilyesféle eset rontaná helyzetünket a nemsokára összeülő nemzetközi békekonferencián.”[33] Károlyi még mindig kapaszkodott abba a reményébe, hogy méltányos béke köthető, s a béketárgyalásokon érvényesülni fognak azok a magasztos eszmék, amiket az antant a háború alatt hirdetett: a népek önrendelkezési joga, illetve a vitás kérdések tárgyalásos úton vagy népszavazással való eldöntése.

A Vix által közvetített párizsi utasításnak volt egy nagy hiányossága: nem írta körül „Szlovákia” területét, illetve nem jelölte ki azokat a határokat, ameddig a magyar csapatokat ki kell vonni az északi területekről. Ennek tisztázására a még Budapesten tartózkodó Hodža és Bartha Albert hadügyminiszter közötti tárgyalásokon került sor, s így született meg a megállapodás december 6-án az észak-magyarországi etnikai határhoz igazodó ideiglenes demarkációs vonalról. A megegyezés magyar részről azt jelentette, hogy jelentős területek fölötti befolyás veszett el. Ez igen érzékenyen érintette a demarkációs vonaltól északra eső magyarlakta vidékeket, illetve azokat a nem magyar közösségeket, amelyek nem kívántak elszakadni az anyaországtól. Elveszni látszott Selmecbánya, továbbá Eperjes is, ahol a Keleti Tót Tanács működött. Ugyanakkor ez a vonal lényegesen kedvezőbb volt, mint a későbbi államhatár, ugyanis a Dunától és az Ipolytól északra húzódtott, s magyar fennhatóság alatt maradtak Pozsony, a Csallóköz, Galánta, Érsekújvár, Léva, Losonc, Rimaszombat, Rozsnyó, Kassa és Ungvár.

A magyar–(cseh)szlovák határvonal(ak) 1918–1920.

Felvidéki tiltakozások 1918. december első felében

1918. december elején, az követően, hogy a Jászi–Hodža-tárgyalások kapcsán a „Tót Impérium” terve és tervezett határai ismertté váltak a sajtóban, a Felvidék több részéről is tiltakozó állásfoglalásokat küldtek a kormányhoz, illetve Jászi hivatalához.

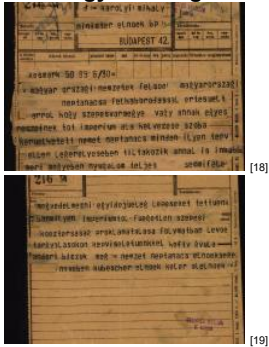

A késmárki városháza

A magyarországi németek Felsőmagyarországi Néptanácsa, amely Késmárkon alakult meg, december 2-án küldte el a miniszterelnöknek tiltakozását. A szépeességi kisvárosban a németek (cipszerek) voltak többségben, 1910-ben a város 6317 fős lakosságának 51%-át adták, míg 21%-ot a magyarok, 25%-ot a szlovák ajkúak. A német néptanács elnöksége

táviratában jelentette: felháborodással értesült arról, hogy Szepes vármegye „tót impérium alá helyezése szóba kerülhetett” és leszögezte, hogy minden ilyen terv ellen a legerélyesebben tiltakozik, annál is inkább, „mert a megyében semmiféle csehtóbarát nemzetiégi mozgalom nem volt észlelhető”. A néptanács tudatta azon döntését, hogy „ha a kormány nem tudná a Szepességet ezen törekvésekkel szemben megvédelmezni, egyidejűleg lépéseket tettünk bármilyen impériumtól független Szepesi Köztársaság proklamálására.”^[14]

5. A magyarországi németek Felső-magyarországi Néptanácsának tiltakozása

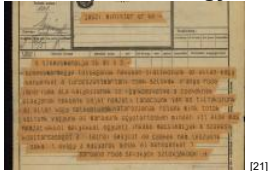
[Tovább a galéria oldalára](#) ^[20]

1918. december 2.

Jelzet: MNL OL K 40–VII–601. – Eredeti, gépelt.

A Szepességben nemcsak a cipszerek, hanem a szlovákság körében is ellenérzéseket keltett a „Tót Impérium” terve. A Szepes Vármegyei Tót Nemzeti Tanács Jászinak címzett, december 5-én Szepesváralján kelt táviratában fejezte ki tiltakozását az ellen, hogy őket a csehszlovák orientációjú turócszentmártoni Szlovák Nemzeti Tanács „impériuma” alá helyezték, s így – saját megfogalmazásuk szerint – „közvetve a cseheknek eladják”. Tiltakoztak továbbá az ellen is, hogy nélkülük határozzanak róluk, hangsúlyozva, hogy nekik saját nemzeti tanácsuk van. „Mink tótok vagyunk, voltunk és maradunk, egyetértésben minden itt élő más nemzetekkel, melyekkel együtt inkább megcsináljuk a szepesi köztársaságot, a tátrai Svájcot, de csehek nem leszünk soha” – írták, hasonló álláspontot képviselve, mint a szepesi német néptanács. „Avagy a magyarok adnak el bennünket?” – szögezték a kérdést Jászinak a táviratuk végén.

6. A Szepes Vármegyei Tót Nemzeti Tanács távirata Jászi Oszkárhoz

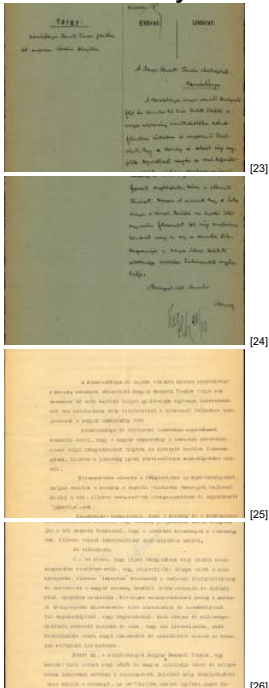
[Tovább a galéria oldalára](#) ^[22]

1918. december 5.

Jelzet: MNL OL K 40–VII–685. – Eredeti, gépelt.

Körmöcbánya Magyar Nemzeti Tanácsa szintén reagált a Jászi–Hodža tárgyalásokra, és feliratot küldött Károlyi Mihály miniszterelnöknek. A helyi nemzeti tanács december 4-i ülésén kifogásolta, hogy a magyar kormány csak szlovák nyelvű falragaszokat küldött a vidékre, ami sérti a német és magyar lakosságot. Különösen az ellen tiltakoztak ők is, hogy a kormány az itt élők megkerdezése nélkül egyezkedik a „cseh-tót” kormánnyal e területek sorsáról: „a szorongatott lelkiület mély komolyságával” kérték a kormányt, hogy ne cselekedjen az itt élők jogos kívánságainak meghallgatása nélkül. „hanem támogassa és védje e vidék népének érdekeit”. Levelükre az aktaborítóra írt tervezet szerint Jászi válaszelevele ezt tartalmazta: „Azóta a külpolitikai helyzetben beállott fordulat következtében a kormány kénytelen volt a felvidéki vármegyék katonai kiürítését elrendelni. De a magyar kormány nem mondott le arról, hogy az államterület bármely kis részének igazgatását teljes függetlenséggel irányíthassa.” A kormány békekonferenciával kapcsolatos reményeit, sőt megalapozatlan illúzióit kifejezve kérte továbbá a körmöcbányai nemzeti tanácsot: „Kövessen el mindent, hogy lelkes magyar és német, és az izgatói által részben félrevezetett tót nép megőrizze bizalmát addig is, amíg a nemzetek békekonferenciája a magyar állam területi sértetlensége érdekében határozatát meghozhatja.”

7. A Körmöcbányai Nemzeti Tanács felirata a kormányhoz

[27]

[Tovább a galéria oldalára](#) [28]

1918. december 4.

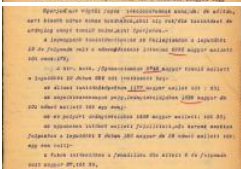
Jelzet: MNL OL K 40-VII-719. – Eredeti, gépelt és kézzel írt, aláírással.

Eperjes város nemzeti tanácsa a december 3-i gyűlésén hozott egyhangú határozata alapján emlékiratot küldött a magyar kormányhoz, melyben mély fájdalomát és megdöbbenését fejezte ki a kormány azon tervével kapcsolatban, hogy „Eperjes várost tót impériumnak engedi át”. Ez a döntés véleményük szerint teljesen ellenkezik a város hagyományaival, nemzetiségi összetételével és a wilsoni önröndelkezési elvvel, ami szerintük a magyar nemzetet is meg kellene illesse. A város több mint 16 ezer fős, vegyes összetételű lakosságának közel fele magyar volt, míg a szlovák anyanyelvűek 40%-ot, a németek 9%-ot tettek ki. A memorandumban az eperjesiek történeti és gazdasági érvekkel, valamint statisztikai kimutatással támasztották alá álláspontjukat, hivatkozva az etnikai-nyelvi összetételre, a magyarul tudók arányára és az iskoláztatási adatokra. A város polgármestere Jászi Oszkárnak címzett kísérő levelében felhívta a miniszter figyelmét arra, hogy a nem magyar lakosság egy része is kötődik magyarsághoz, és népszavazás esetén a helyi lakosság „legalább 75%-a följelenti a magyar impérium mellett foglalnia állást”. Az emlékiratukat így zárták: „tisztelettel kérjük a Népkeletet: miszerint Eperjes várost továbbra is magyar impérium alatt meghagyni méltóztassék”.

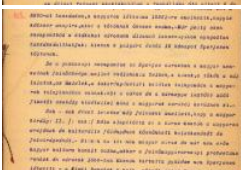
8. Eperjes Nemzeti Tanácsának memoranduma a kormányhoz

[29]

[30]

[31]

[32]

[33]

[Tovább a galéria oldalára](#) [34]

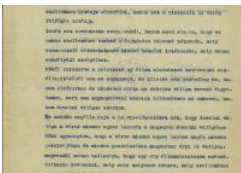
1918. december 7.

Jelzet: MNL OL K 40-VII-759. – Eredeti, gépelt, aláírással.

Számos település tiltakozó nyilatkozata érkezett ebben az időszakban a kormányhoz, a miniszterelnökséghez, illetve közvetlenül Jászi hivatalához, s a legtöbb szóvá tette, hogy megkérdésük nélkül egyezkedik a kormány sorsukról. Érvelése miatt is figyelemre méltó az etnikai határ közelében fekvő Gömör megyei kisváros, Jolsva képviselő-testületének reagálása. Arra a hírre, mely szerint a „tót impériumot” Jolsva területére is ki akarják terjeszteni, a település képviselő-testülete tiltakozó határozatot hozott, amit a kormány is felterjesztett. Álláspontjuk szerint „a keletkező új államalakulatok határainak megállapításánál nem az anyanyelv, illetve nem kizárólag az, hanem elsősorban és mindenképp az érzelmi világa veendő figyelembe”. Utalás volt ez arra, hogy a nemzeti identitás összetett képződmény, ezért területek ide-odacsatolása nem pusztán statisztikai kérdés. Fontos tudni, hogy Jolsva az ezt megelőző két-három évtizedben elmagyarosodott települések közé tartozott. Az 1880-as években még a lakosság 52%-a szlovák anyanyelvűnek vallotta magát, arányuk azonban visszaesett 1910-ben 16%-ra, míg a magukat magyaroknak vallók aránya 80%-ra nőtt. A határozat arra utalt, hogy a magát továbbra is szlováknak valló helyi csoport is lojális volt a magyarsághoz: „érzelmi világa a város minden lakosát a magyarok érzelmi világához fűzi úgyannyira, hogy a város minden egyes lakosa magát minden porékijában, és minden gondolatában magyarnak érzi és vallja: megrendül annak hallatára, hogy oly államalakulatba szándékozik bevonatni, mely neki teljesen idegen, mely szemérmének szabad kifejtését részére lehetetlenné teszi. A hontalanság keserű érzete az, amely a hír hallatára fojtogatja torkainkat.”

A jolsvaiak szerint a tervezett megoldás nyílt felrúgása az önröndelkezési elvnek, amely szerintük magyarázható sokféleképpen, ám úgy semmiképp, hogy megkérdésük nélkül döntsék róluk. A nemzetiségi kérdés megoldásának útja s mindenfajta rendezés célja szerintük csak a következő lehet: „mindenki részére oly elhelyezkedést biztosítani, amelyben magát szabadnak, boldognak és megelégedetnek érzi”. Ebből súlyos következtetés adódott számukra, és nem maradt más, mint a tiltakozás: „És mivel a tót impériumnak ide való kiterjesztése minket jolsvaiakat ezen érzéseinkben a legsúlyosabban sértene, azt eredményezné, hogy a szolgátság, a boldogtalanság, a meghasonlottság érzése tegye tönkre életünket, a leghatározottabban tiltakozunk.”

9. Jolsva város képviselőtestületének tiltakozó határozata

[35]

[36]

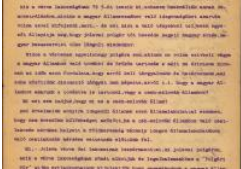
[Tovább a galéria oldalára](#) [37]

1918. december 6.

Jelzet: MNL OL K 40-VII-749. – Eredeti, gépelt, aláírással.

Néhány nappal később, amikor a magyar–csehszlovák demarkációs vonalról született döntés ismertté vált, a jolsvaiak a helyi Polgári Kör rendezésében városi gyűlést tartottak, ahol immár nem a „Tót Imperium”, hanem a csehszlovák állam fennhatósága ellen tiltakoztak, s annak még a gondolatát is elutasítva, Magyarország mellett hűségnyilatkozatot adtak ki, aláírásokkal hitelesítve azt. A nyilatkozat szövegét tartalma és szófordulatai miatt is érdemes hosszabban idézni. „A jolsvai polgár tót beszéde megett magyar érzés, magyar hazaszeretet tüze lángolt mindenkor. Nincs a városnak egyetlen polgára sem, akinek ne volna szívbeli vágya a magyar államhoz való további és örökös tartozás, s akit ne érintene kínosan az idők azon fordulata, hogy arról kell tárgyalnunk és határoznunk, ami soha közöttünk discussió tárgyát nem képezte, arról ti. hogy magyar államhoz akarunk továbbra is tartozni, vagy a cseh-szlovák államhoz? Mi azt sem tudjuk, hogy mi az a cseh-szlovák állam. A mi érzelmeink annyira idegenül állnak ezen államalakulattal szemben, hogy nem érezünk különbséget aközött, ha a cseh-szlovák államhoz való tartozás helyett a földkerekség bármely idegen államalakulatához való csatlakozás kérdése vetetnék előttünk fel. [...] kijelentjük, hogy ragaszkodunk a magyar állameszméhez, mert mi az ehhez való hűség érzetét örököltük elődeinktől, s valljuk magunkat olyan magyarnak, mint Szeged vagy Debrecen cívisé.”

10. A Jolsvai Polgári Kör hűségnyilatkozata

[38]

[39]

[40]

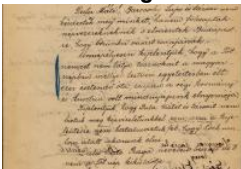
[Tovább a galéria oldalára](#) [41]

1918. december 11.

Jelzet: MNL OL K 40-VII-885. – Eredeti, gépelt, aláírással.

„Felsőnógrád Tót Ifjúságának” nevében fogalmazta meg december 8-án tiltakozó nyilatkozatát és követeléseit az Ipolyberzencén működő „Összetartozás Ifjúsági Kör”, amely ugyancsak az önrendelési jogra hivatkozott, amikor a Szlovák Nemzeti Tanács, „Dula Máté és társai” politikáját kérdőjelezte meg. Az egyesület tiltakozását fejezte ki amiatt, hogy a szlovák vezetők nem kérdezték meg a népet, hanem mint írják: „fölcaptak népvézéreknek, s elmentek Budapestre, hogy bőrünkre vásárt csapjanak”. Ünneppélyesen kijelentették: „a Tót nemzet nem látja zsarnokait a magyar népben, mellyel testvéri egyetértésben élt ezer esztendő óta, csupán a régi kormány és Ausztria volt mindnyájunk elnyomója. Kijelentjük, hogy Dula Mátét és társait nem bízunk meg képviselőinkkel, sem arra a kijelentésre nem hatalmaztuk fel, hogy cseh uralom alatt akarunk élni. [...] A népek önrendelési jogán tiltakozunk az ellen, hogy minket megkérdezés nélkül eladjanak, vagy sorsunk fölött döntsenek.” Öt pontban összegzett követeléseiket és tiltakozásukat Károlyi Mihály miniszterelnöknek címezték, mely tartalmazta „a tót nyelv” iskolákban való tanítását és használatát a hivatalokban, a bíróságokon, valamint a községenkénti titkos szavazást. Továbbá tiltakozását fejezte ki a település a cseh megszállás ellen, ami helyett francia, angol vagy amerikai megszálló csapatok jelenlétét javasolták. Követeléseiket aláírásokkal erősítették meg, s végül ezt a kérést terjesztették a kormányfő elé: „tiltakozásunkat szíveskedjék az entent és magyar testvéreink tudomására hozni”.

11. A felsőnógrádi Összetartozás Tót Ifjúsági Kör tiltakozása

[42]

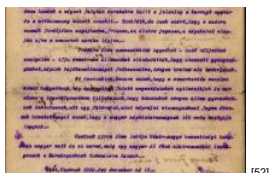

[43]

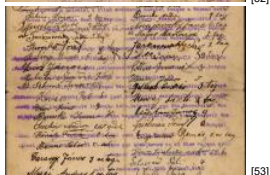
[Tovább a galéria oldalára](#) [44]

1918. december 8.

Jelzet: MNL OL K 40-VII-861. – Eredeti, kézzel írt, aláírással.

[52]

[53]

[54]

[55]

[Tovább a galéria oldalára](#) [56]

1918. december 15.

Jelzet: MNL OL K 40–VII–1071. – Eredeti, gépelt, aláírással.

December 12-én, nyolc nappal az előző felterjesztése után, a népszavazási kezdeményezést elindító Körmöcbánya ismét Jászihoz fordult. A kijelölt demarkációs vonaltól jóval északabbra eső város, amely ekkor már kézhez kaphatta korábbi levelére a választ, már nem az új helyzet ellen tiltakozott, csupán pénzügyi segítséget kért a kormánytól, hogy aláírásgyűjtő kampányát folytathassa. Konkrétan az eddig kiküldött kétezer körlevél postaköltségének fedezését kérték, amit a nemzeti tanács titkára, *Gragger Róbert* előlegezett meg. Jászi az aláírásgyűjtési akció anyagi megsegítését is elhárította, arra hivatkozva, hogy az efféle „propaganda-ügyek mindenütt a helyi lakosság önkéntes vállalkozásaiént tekintendők, s azoknak sem irányítására, sem anyagi támogatására a kormányzat nem vállalkozhat”, s azt ajánlotta, hogy ha a felmerült költségek társadalmi adakozásból nem fedezhetők, forduljanak a kormány helyett az Országos Propaganda Bizottság vezetőségéhez.

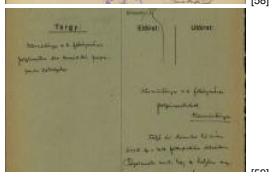
14. Körmöcbánya anyagi támogatást kér aláírásgyűjtő akciójához

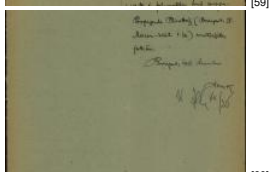
[57]

[58]

[59]

[60]

[Tovább a galéria oldalára](#) [61]

1918. december 12.

Jelzet: MNL OL K 40–VII–901. – Eredeti, kézzel írt, aláírással.

Bár Graggeréknek néhány hét alatt közel negyedmilliónyi támogató nyilatkozatot sikerült összegyűjteniük a felvidéki régió „Magyarország keretein belül való megmaradása mellett”, [38] nem ez döntött, hanem az adott hatalmi helyzet. December 14-én bevonultak Körmöcbányára a csehszlovák csapatok, s a népszavazás lehetősége végül nem adatott meg.

A csehszlovák megoldás

Mire a december 6-án kijelölt demarkációs vonaltól északra fekvő területeket a csehszlovák csapatok megszállták, Benešnek sikerült elérnie Párizsban, hogy az antant Prága számára kedvezőbb határt jelöljön ki. Vix alezredes december 23-án közölte a döntést, s ezzel a magyar kormányt újabb területek kiürítésére kötelezték. [39] Ennek következtében a cseh légiók bevonulhattak Kassára (december 29-én), Pozsonyba (január 1-én), és előrenyomulhattak a Duna-Ipoly vonalig. Mire a békekonferencia január 18-án megnyílt, már Prága birtokába került a Felvidék déli, magyar többségű területe is.

Mivel a Károlyi-kormány értelmezése nyomán a helyi lakosság a csehszlovák megszállást csak átmeneti jellegűnek gondolta, amely a békeszerződésig tart, a bevonuló cseh katonasággal szemben többnyire semmiféle ellenállást sem tanúsított, sőt alig tiltakozott. Az ellenállásról a magyar kormány igyekezett a lakosságot lebeszélni, mondván, hogy minden összeütközés ártana, és rontaná az esélyeket a békekonferencián. Nem meglepő, hogy fegyveres védelmi kísérletre csak pár helyen került sor, így például Érsekújvár környékén, továbbá a mátyusföldi Pered és Deáki községeknél, ahol a bevonuló légiókat a helyi nemzetőrség próbálta feltartóztatni, ám ezek eleve esélytelen, kétségbeesett próbálkozások voltak.^[40]

A felvidéki területek sorsáról a hatalmi erőviszonyok döntöttek, és legkevésbé sem az ott élők akarata. A csehszlovák vezetők számára a Felvidék lakosságának véleménye keveset számított, a népszavazás pedig eleve elfogadhatatlan volt. Beneš és Masaryk is határozottan ellenezte ezt, s a szlovák népről többször is úgy nyilatkoztak, hogy képtelen politikusan gondolkodni, ezért nem is tudna dönteni saját sorsáról. A csehszlovák államalapítók számoltak azzal, hogy egy esetleges népszavazáson nemcsak a magyarok és a németek, de a szlovák népesség jelentékeny része is Magyarország mellett voksolna.

[1] Louis Franchet d'Espèrey (1856–1942): francia tábornagy az első világháborúban, 1918 nyarától az antant balkáni hadseregének főparancsnoka, aki vereséget mért a bolgárokról. 1921-ben marsallá léptették elő.

[2] Georges Clemenceau (1841–1929): francia politikus, 1917–1920 között miniszterelnök, a versailles-i békekonferencia egyik fő alakja.

[3] ORMOS MÁRIA: *Padvától Trianonig 1918–1920*. Kossuth Kiadó, Bp., 1983, 65.

[4] FEDINEC CSILLA–VEHES MIKOLA (szerk.): *Kárpátja, 1919–2009. Történelem, politika, kultúra*. Argumentum – MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézete, Bp., 2009, 21.

[5] ORMOS MÁRIA: *Magyarország a két világháború között (1914–1945)*. Csokonai Kiadó, Debrecen, 1998, 35., 51–54.

[6] Uő: *Világháború és forradalmak 1914–1919*. Kossuth Kiadó, Bp., 2009. 51–54.

[7] Bartha Albert (1877–1960): magyar katonatiszt, 1918. november 9-től december 12-ig a Károlyi-kormány hadügyminisztere, előtte a Bánát kormánybiztos volt. A Tanácsköztársaság idején bebörtönözték.

[8] Fegyveres erővel védjük meg az ország határait a jogtalan támadások ellen. *Magyarország*, 1918. november 12.

[9] Uo.

[10] POPÉLY GYULA: *Felvidék 1914–1920*. Magyar Napló, Bp., 2010, 179–182.

[11] Karel Kramář (1860–1937): konzervatív nacionalista cseh politikus, 1917-ig oroszbarát, az első világháború végén a prágai Csehszlovák Nemzeti Bizottság elnöke, majd 1918. november 14-étől az első csehszlovák kormány miniszterelnöke. A Masaryk-féle liberális irányzattal való konfliktusa miatt egy év múlva lemondott a kormányfőségről.

[12] LITVÁN GYÖRGY (szerk.): *Károlyi Mihály levelezése 1905–1920*. Akadémiai Kiadó, Bp., 1978, 271–272.

[13] POPÉLY: i. m. 189.

[14] Uo. 184.

[15] LITVÁN: i. m. 274–279.

[16] Uo. 279–280.

[17] POPÉLY: i. m. 186–187.

[18] BOROS FERENC: *A magyar–szlovák kérdés történeti kontextusban*. Hantken Kiadó, Bp., 78.

[19] POPÉLY: i. m. 187–188.

[20] FILEP TAMÁS GUSZTÁV: *Főhatalomváltás Pozsonyban 1918–1920. Események, történések egy hírlap közleményeinek tükrében*. Kalligram Kiadó, Pozsony, 2010, 56.

[21] Egész Pozsony város tüntetett Pozsony magyarsága mellett – 154 hatóság, párt, testület tiltakozott Pozsony elszakítása ellen. *Nyugatmagyarországi Híradó*, 1918. november 24.

[22] Lásd ezen kapcsolatban a cikk első részét: VÖLGYESI ZOLTÁN: „Impériumváltás” elleni tiltakozások a Felvidéken 1918 végén (I. rész). <http://www.archivnet.hu/imperiumvaltas-elleni-tiltakozasok-a-felvideken-1918-vegen-i-resz> ^[62]

[23] Dvortsák Győző, szlovák nevén Viktor Dvorčák (1878–1943): eperjesi levéltáros, újságíró, politikus, az első világháború előtt országgyűlési képviselő. A háború után a magyar orientációjú Keleti Tót Nemzeti Tanács vezetője Eperjesen. A Felvidékre bevonuló csehszlovák csapatok elől Kassára tette át a székhelyét, és híveivel 1918. december 11-én kikiáltották a csehszlovák irányzatot elutasító, Magyarországgal együttműködni kívánó Szlovák Népköztársaságot. Miután december 29-én Kassát is elfoglalták a csehszlovák csapatok, Dvortsák elmenekült a csehszlovák hatóságok halálos ítélete elől Magyarországra. 1920-tól ismét a magyar országgyűlés képviselője lett. Felszólalt a trianoni békeszerződés ellen, s annak ratifikációját sem szavazta meg.

[24] SZTANCS GÁBOR: *Kassa helyzete és sorsa 1918 őszén*. In: Hajdú Anikó (szerk.): *Multietnikus világok Közép-Európában 1867–1944*. Téka, 2016, 113–115.

[25] MNL OL K 40–VII–234.

[26] MNL OL K 40–VII–352.

[27] FEDINEC–VEHES: i. m. 23–24.

[28] POPÉLY: i. m. 196–198

[29] Uo. 198–199.

[30] Uo. 203–204.

[31] Ferdinand Vix (1876–1941): francia katonatiszt, az első világháború végén a francia Keleti Hadsereg Belgrádban állomásozó törzsében szolgált alezredesi rangban. 1918. november 26-án érkezett Budapestre mint az antant katonai missziójának a magyar fővárosba kinevezett vezetője. Több jegyzékét is továbbított a magyar kormányhoz, melyek közül az 1919. március 20-i a legismertebb.

[32] LITVÁN: i. m. 302–304.

[33] Uo. 305–306.

[34] Egy hét múlva, 1918. december 9-én, a csehszlovák csapatok december 6-án kezdődött felvidéki előnyomulásának a hírére valóban kikiáltották a Késmárkon a Szepesi Köztársaságot, ami mindössze 8 napig, december 17-ig állt fenn, amíg a csehszlovák csapatok el nem foglalták ezt a térséget is.

[35] Pethes László (1885–194?) Jászárokszállason született és tanulmányai során jogi diplomát szerzett. Az első világháború idején Jász-Nagykun-Szolnok vármegye tiszteletbeli főszolgabírója, aljegyző, 1917-től elemzésügyi kormánybiztos, 1918 végén kormánybiztos főispán Selmecbányán, ahol sokat tett a csehszlovák fennhatóság feltartóztatásáért. 1920-tól 1927-ig Jászapáti parlamenti képviselője, előbb kisgazdapárti programmal, majd 1922-től az Egységes Párt színeiben.

[36] MNL OL K 40–VII–607.

[37] MNL OL K 40–VII–722.

[38] SZARKA LÁSZLÓ: *A szlovák autonómia alternatívája 1918 őszén*. <http://www.nogradhistoria.eu/data/files/186527950.pdf> ^[63]

[39] LITVÁN: i. m. 343–344.

[40] SIMON ATTILA: A Csehszlovákiához került felvidéki magyarok (1918–1921). In: BÁRDI NÁNDOR–FEDINEC CSILLA–SZARKA LÁSZLÓ (szerk.): *Kisebbségi magyar közösségek a 20. században*. Gondolat – MTA Kisebbségkutató Intézet, 2008, 36–37.

Címkék:

I. világháború ^[64]

területelcsatolás ^[65]

Felvidék ^[66]

Trianon ^[67]

Kiadás: 17. évfolyam (2017) 6. szám

Forrás webcím: <https://www.archivnet.hu/imperiumvaltas-elleni-tiltakozasok-a-felvideken-1918-vegen-ii-resz>

Hivatkozások

[1] <https://www.archivnet.hu/imperiumvaltas-elleni-tiltakozasok-a-felvideken-1918-vegen-ii-resz>

[2] https://www.archivnet.hu/sites/default/files/archivnet/1_nagyszombat.jpg

[3] https://www.archivnet.hu/sites/default/files/archivnet/2_pozsony_-_fortepan.jpg

[4] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/1-jegyzokonyvi-kivonat-selmec-es-belabanya-nemzeti-tanacs-1918-november-22-i-uleserol/humnlolk00401918vii10821.jpg>

[5] <https://www.archivnet.hu/1-jegyzokonyvi-kivonat-selmec-es-belabanya-nemzeti-tanacs-1918-november-22-i-uleserol>

[6] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/2-varanno-kozseg-tiltakozo-tavirata/humnlolk00401918xvii03001.jpg>

[7] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/2-varanno-kozseg-tiltakozo-tavirata/humnlolk00401918xviii03002.jpg>

[8] <https://www.archivnet.hu/2-varanno-kozseg-tiltakozo-tavirata>

[9] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/3-dvortsak-gyozo-eperjesi-telefonjelentese-es-meghivasa-jaszi-oszkar-reszere/humnlolk00401918vii02291.jpg>

[10] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/3-dvortsak-gyozo-eperjesi-telefonjelentese-es-meghivasa-jaszi-oszkar-reszere/humnlolk00401918vii02292.jpg>

[11] <https://www.archivnet.hu/3-dvortsak-gyozo-eperjesi-telefonjelentese-es-meghivasa-jaszi-oszkar-reszere>

[12] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/4-tavirati-jelentes-az-igloi-naggyules-hatarozatairól/humnlolk00401918vii05631.jpg>

[13] <https://www.archivnet.hu/4-tavirati-jelentes-az-igloi-naggyules-hatarozatairól>

[14] https://www.archivnet.hu/sites/default/files/archivnet/4_jaszi-fele_kantonizalasi_terv.gif

[15] https://www.archivnet.hu/sites/default/files/archivnet/5_a_jaszi-fele_ministerium_tot_imperium_terkepe.jpg

[16] https://www.archivnet.hu/sites/default/files/archivnet/6_a_magyar_csehszlovak_hatar_1918_1920.png

[17] https://www.archivnet.hu/sites/default/files/archivnet/7_kesmarki_varoshaza.jpg

[18] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/5-a-magyarorszag-i-nemetek-felso-magyarorszag-i-neptanacsanak-tiltakozasa/humnlolk00401918vii06011.jpg>

[19] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/5-a-magyarorszag-i-nemetek-felso-magyarorszag-i-neptanacsanak-tiltakozasa/humnlolk00401918vii06012.jpg>

[20] <https://www.archivnet.hu/5-a-magyarorszag-i-nemetek-felso-magyarorszag-i-neptanacsanak-tiltakozasa>

[21] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/6-a-szepes-varmegyei-tot-nemzeti-tanacs-tavirata-jaszi-oszkarhoz/humnlolk00401918vii06851.jpg>

[22] <https://www.archivnet.hu/6-a-szepes-varmegyei-tot-nemzeti-tanacs-tavirata-jaszi-oszkarhoz>

[23] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/7-a-kormocbanyai-nemzeti-tanacs-feirata-a-kormanyhoz/humnlolk00401918vii071901.jpg>

[24] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/7-a-kormocbanyai-nemzeti-tanacs-feirata-a-kormanyhoz/humnlolk00401918vii071902.jpg>

[25] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/7-a-kormocbanyai-nemzeti-tanacs-felirata-a-kormanyhoz/humnlolk00401918vii071903.jpg>

[26] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/7-a-kormocbanyai-nemzeti-tanacs-felirata-a-kormanyhoz/humnlolk00401918vii071904.jpg>

[27] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/7-a-kormocbanyai-nemzeti-tanacs-felirata-a-kormanyhoz/humnlolk00401918vii071905.jpg>

[28] <https://www.archivnet.hu/7-a-kormocbanyai-nemzeti-tanacs-felirata-a-kormanyhoz>

[29] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/8-eperjes-nemzeti-tanacsanak-memoranduma-a-kormanyhoz/humnlolk00401918vii07593.jpg>

[30] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/8-eperjes-nemzeti-tanacsanak-memoranduma-a-kormanyhoz/humnlolk00401918vii07594.jpg>

[31] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/8-eperjes-nemzeti-tanacsanak-memoranduma-a-kormanyhoz/humnlolk00401918vii07595.jpg>

[32] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/8-eperjes-nemzeti-tanacsanak-memoranduma-a-kormanyhoz/humnlolk00401918vii07596.jpg>

[33] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/8-eperjes-nemzeti-tanacsanak-memoranduma-a-kormanyhoz/humnlolk00401918vii07597.jpg>

[34] <https://www.archivnet.hu/8-eperjes-nemzeti-tanacsanak-memoranduma-a-kormanyhoz>

[35] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/9-jolsva-varos-kepviselotestuletetek-tiltakozo-hatarozata/humnlolk00401918vii07491.jpg>

[36] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/9-jolsva-varos-kepviselotestuletetek-tiltakozo-hatarozata/humnlolk00401918vii07492.jpg>

[37] <https://www.archivnet.hu/9-jolsva-varos-kepviselotestuletetek-tiltakozo-hatarozata>

[38] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/10-a-jolsvai-polgari-kor-husegnyilatkozata/humnlolk00401918xii08852.jpg>

[39] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/10-a-jolsvai-polgari-kor-husegnyilatkozata/humnlolk00401918xii08853.jpg>

[40] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/10-a-jolsvai-polgari-kor-husegnyilatkozata/humnlolk00401918xii08854.jpg>

[41] <https://www.archivnet.hu/10-a-jolsvai-polgari-kor-husegnyilatkozata>

[42] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/11-a-felsonogradi-osszetartozas-tot-ifjusagi-kor-tiltakozasa/humnlolk00401918xii08612.jpg>

[43] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/11-a-felsonogradi-osszetartozas-tot-ifjusagi-kor-tiltakozasa/humnlolk00401918xii08613.jpg>

[44] <https://www.archivnet.hu/11-a-felsonogradi-osszetartozas-tot-ifjusagi-kor-tiltakozasa>

[45] https://www.archivnet.hu/sites/default/files/archivnet/8_selmecebanyai_akademia.jpg

[46] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/12-selmec-es-belabanya-felterjesztese-jaszi-oszkarhoz-a-varos-megmentese-erdekeben/humnlolk00401918vii09181.jpg>

[47] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/12-selmec-es-belabanya-felterjesztese-jaszi-oszkarhoz-a-varos-megmentese-erdekeben/humnlolk00401918vii09182.jpg>

[48] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/12-selmec-es-belabanya-felterjesztese-jaszi-oszkarhoz-a-varos-megmentese-erdekeben/humnlolk00401918vii09183.jpg>

[49] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/12-selmec-es-belabanya-felterjesztese-jaszi-oszkarhoz-a-varos-megmentese-erdekeben/humnlolk00401918vii09184.jpg>

[50] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/12-selmec-es-belabanya-felterjesztese-jaszi-oszkarhoz-a-varos-megmentese-erdekeben/humnlolk00401918vii09185.jpg>

[51] <https://www.archivnet.hu/12-selmec-es-belabanya-felterjesztese-jaszi-oszkarhoz-a-varos-megmentese-erdekeben>

[52] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/13-csetnek-kozseg-tiltakozo-levele-a-magyar-kormanyhoz/humnlolk00401918vii10711.jpg>

[53] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/13-csetnek-kozseg-tiltakozo-levele-a-magyar-kormanyhoz/humnlolk00401918vii10712.jpg>

[54] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/13-csetnek-kozseg-tiltakozo-levele-a-magyar-kormanyhoz/humnlolk00401918vii10713.jpg>

[55] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/13-csetnek-kozseg-tiltakozo-levele-a-magyar-kormanyhoz/humnlolk00401918vii10714.jpg>

[56] <https://www.archivnet.hu/13-csetnek-kozseg-tiltakozo-levele-a-magyar-kormanyhoz>

[57] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/14-kormocbanya-anyagi-tamogatast-ker-alairasgyujto-akciojahoz/humnlolk00401918vii09011.jpg>

[58] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/14-kormocbanya-anyagi-tamogatast-ker-alairasgyujto-akciojahoz/humnlolk00401918vii09012.jpg>

[59] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/14-kormocbanya-anyagi-tamogatast-ker-alairasgyujto-akciojahoz/humnlolk00401918vii09013.jpg>

[60] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/14-kormocbanya-anyagi-tamogatast-ker-alairasgyujto-akciojahoz/humnlolk00401918vii09014.jpg>

[61] <https://www.archivnet.hu/14-kormocbanya-anyagi-tamogatast-ker-alairasgyujto-akciojahoz>

[62] <http://www.archivnet.hu/imperiumvallas-elleni-tiltakozasok-a-felvideken-1918-vegen-i-resz>

[63] <http://www.nogradhistoria.eu/data/files/186527950.pdf>

[64] <https://www.archivnet.hu/cimkek/i-vilaghaboru>

[65] <https://www.archivnet.hu/cimkek/teruletelcsatolas>

[66] <https://www.archivnet.hu/cimkek/felvidek>

[67] <https://www.archivnet.hu/cimkek/trianon>